

лише вимога закону, а й ключова ознака демократичної, правової держави. Для України це питання має особливе значення, адже від реальності дії цього права залежить ефективність судової системи та рівень дотримання міжнародних зобов'язань.

Необхідно забезпечити повну відповідність українського кримінального процесу стандартам Європейського суду з прав людини, посилити контроль за законністю затримань, створити дієві механізми реагування на порушення права на захист. Доцільно також запровадити обов'язкову присутність адвоката у справах, пов'язаних із незаконним обігом зброї, та визнати недопустимими будь-які докази, отримані без участі захисника.

Розвиток правової держави вимагає зміни підходу до реалізації цього права – від формального до змістовного. Повага до права на захист є показником цивілізованості суспільства, його правової культури та здатності забезпечувати гідність кожної людини навіть у ситуаціях, пов'язаних із найтяжчими злочинами.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини від 4 листопада 1950 р.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966 р.
5. Рішення ЄСПЛ: *Salduz v. Turkey* (2008); *Beketov v. Ukraine* (2018); *Shabelnik v. Ukraine* (2010); *Yaremenko v. Ukraine* (2008).
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків, 2020.
7. Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика ЄСПЛ і конституційні стандарти України. Київ, 2019.
8. Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings.

Халюк Сергій Олександрович,
завідувач кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ГАРАНТІЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ

Право на справедливий суд є однією з фундаментальних засад демократичної правової держави та невід'ємним елементом принципу верховенства права. Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожній особі право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом [1]. Венеціанська комісія у своїй

Доповіді про верховенство права (CDL-AD(2011)003rev) визначила доступ до правосуддя та право на справедливий суд як основоположні складові верховенства права поряд із законністю, правовою визначеністю та рівністю перед законом [2].

Конституція України закріплює право на судовий захист як невід'ємне право кожної особи. Відповідно до статті 55 Основного Закону права та свободи людини і громадянина захищаються судом, а кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [3]. Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що право на судовий захист є конституційною гарантією прав і свобод людини та громадянина, а обов'язкове виконання судових рішень – складовою права на справедливий судовий захист [4].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року визначає, що суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (стаття 2) [5]. Незалежність суддів є ключовою гарантією реалізації права на справедливий суд. При цьому, органи суддівського врядування, зокрема Вища рада правосуддя, відіграють визначальну роль у формуванні необхідного балансу між незалежністю суддів і їхньою відповідальністю перед суспільством [6, с. 24].

Європейський суд з прав людини сформував розгорнуту практику щодо тлумачення права на справедливий суд. У справі «Голдер проти Сполученого Королівства» (1975) ЄСПЛ констатував, що право на доступ до суду є невід'ємним елементом права на справедливий суд. У рішенні «Совтрансавто-Холдінг проти України» (2002) Суд зазначив, що право на справедливий судовий розгляд має тлумачитися у контексті преамбули Конвенції, яка проголошує верховенство права як елемент спільної спадщини держав-учасниць [7]. Принцип юридичної визначеності, як складова верховенства права, вимагає, щоб остаточне судове рішення не ставилося під сумнів.

Актуальною проблемою залишається забезпечення розумних строків судового розгляду. За даними Щорічної доповіді Вищої ради правосуддя про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2024 рік, недостатня кількість суддів у місцевих та апеляційних судах спричиняє систематичні порушення права на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку [8]. Зазначена проблема набуває особливої гостроти в умовах воєнного стану, коли судова система функціонує в екстраординарних умовах.

Важливим напрямом реформування судової системи є імплементація європейських стандартів у національне законодавство в контексті євроінтеграційних процесів. Рекомендація CM/Rec (2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів наголошує, що незалежність судової влади забезпечує кожній особі право на справедливий суд і тому є не привілеєм суддів, а гарантією поваги до прав людини та основоположних

свобод [9].

Таким чином, право на справедливий суд є системоутворюючим елементом верховенства права та необхідною умовою функціонування демократичної правової держави. Ефективне забезпечення цього права потребує комплексного підходу, що включає: 1) гарантування незалежності та неупередженості судової влади; 2) забезпечення доступу до правосуддя; 3) дотримання розумних строків розгляду справ; 4) виконання судових рішень; 5) формування добросовісного та професійного суддівського корпусу. Подальший розвиток судової реформи в Україні має відбуватися з урахуванням практики ЄСПЛ та рекомендацій європейських інституцій.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Venice Commission. Report on the Rule of Law. CDL-AD(2011)003rev. Strasbourg, 4 April 2011. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-e)
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Право на судовий захист. Конституційний Суд України: Книга практики. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovyy-zahyst>
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
6. Халюк С. О. Принципи справедливості та гуманізму як складові елементи конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2021. № 2 (47). С. 20–24.
7. Право на справедливий суд: практика ЄСПЛ. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/PREZ_Uhanenko_2022_02_16.pdf
8. Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2024 рік. Вища рада правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/page/shchorichna-dopovid-pro-stan-zabezpechennya-nezalezhnosti-suddiv-v-ukrayini>
9. Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities. URL: <https://rm.coe.int/16807096c1>